

Dolgoletni urednik revije Proteus, dr. Pavel Grošelj, je leta 1938 v svojem znamenitem predavanju Prirodoznanska prizadevanja med Slovenci (natisnjeno v: Proteus 4 (1939/40), 113–121 in 165–173; gl. tudi P. Grošelj, Vesolje – Zemlja – Človek, CZ, Ljubljana 1957, str. 323–345) med drugimi naravoslovnimi vedami na kratko obravnaval tudi astronomijo pri Slovencih, pravzaprav bolj pri Kranjcih. To je prvi dokument, ki je sploh poskušal nekaj povedati o zgodovini naše astronomije. Zapis je skrajno skromen (Perlaha, Hallersteina, Ogrinca, ... seveda tu še ni) glede na to, kaj vse je do danes odkritega. Je pa vendarle bil nek optimistični poskus prikazati astronomska prizadevanja pri Slovencih. Vsaj toliko, da je prof. Silvu Breskvarju lahko delno služil kot osnova za prvo uradno napisano zgodovino slovenske astronomije – Astronomija kod Slovenaca – v Enciklopediji Jugoslavije, Zagreb 1955, I. zvezek, str. 226.

Grošelj v svojem predavanju navaja tri zvezdarne, ki so jih kranjski ljubitelji astronomije zgradili v 17. in 18. stoletju. Prvo si je v Ljubljani v Tivoliju postavil astronom Benedikt Ferretti (1655–1730), drugo župnik Florjančič de Grienfeld (1691–1757), tretjo pa na Šentjakobskem trgu v Ljubljani jezuit Gabrijel Gruber (1740–1805). Na koncu predavanja mimogrede omenja še četrto zvezdarno, ki si jo je še za Grošljevega življenja uredil župnik Andrej Krajec. Ne pove ne časa ne kraja postavitve zvezdarne, le to, da je njegov lepi Merzov refraktor pred kratkim, tj. po Krajčevi smrti, prešel v univerzitetno last.

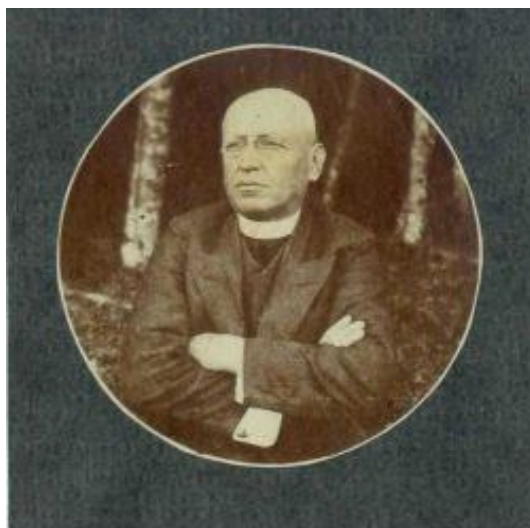
Ta prispevek je nekakšen zelo pozen odmev na Grošljevo predavanje, ki sem ga prebral še kot študent. Ves čas sem mislil, da je Krajec Gorenjec, ker sem v Breskvarjevih zapiskih bral, da je župnikoval v Bohinjski Bistrici. O njegovem življenju in delu nisem vedel ničesar. Pred leti pa sem se zagrizel v raziskovanje njegovega življenja in dela in spoznal, da sem se zelo motil. Brez pomoči cerkvenih inštitucij v raziskavah ne bi uspel. Edino v tamkajšnjih arhivih je bilo možno dobiti dele njegovega življenja, kar sem pozneje skrpal v celoto, ki jo na kratko posredujem.

Tukaj pišemo o Krajcu zato, ker je veliko let preživel na Gorenjskem.

Župnik Andrej Krajec – ljubiteljski astronom

Andrej Krajec je bil rojen 3. 5. 1870 v Loškem potoku. Kot otrok se je s starši preselil na Kočevsko. Tam je zaključil nižjo gimnazijo, v Novem mestu pa višjo gimnazijo z maturo leta 1890. Bil je zelo nadarjen. Želel je študirati medicino, a ni bilo denarja. Tako je vpisal in končal bogoslovje. Mašnik je postal leta 1894, župnik pa leta 1911.

Cerkveno službo je opravljal v različnih krajih Slovenije. Do leta 1898 je bil kaplan v Šmihelu pri Novem mestu, nato eno leto v Vačah kaplan in učitelj, potem kar nekaj let upravitelj v različnih župnijah po Sloveniji. Končno je za deset let postal župnik v Kranjski Gori. Tu si je okoli leta 1915 kupil daljnogled (Merzov refraktor), postavil majhno zvezdarno in preždel in užival cele noči ob daljnogledskih opazovanjih zvezdnega neba. Od leta 1920 dalje je bil župnik v Bohinjski Bistrici, kjer je ostal do konca življenja. Umrl je po težki bolezni 1. 5. 1930 v Ljubljani.

Andrej Krajec (1870–1930)

Vir: dLib.si: Zbirka upodobitev znanih Slovencev NUK.

• • •

Krajčev refraktor je bil dolg skoraj 2 metra: premer objektiva (leče) je meril 16 cm, goriščna razdalja objektiva pa 185 cm. Za tiste čase je bil to odličen teleskop za amaterska opazovanja zvezd. Iz Bohinjske Bistrice, kjer je Krajec nazadnje župnikoval, pa so ga po njegovi smrti prepeljali v Ljubljano. Postavili so ga na teraso Rudarske fakultete, od koder so opazovali. Opazovanja so bila odprtega tipa. Prišel je lahko kdorkoli. Strokovno sta jih vodila prof. Pavel Kunaver in dr. Bogdan Kilar in tako popularizirala astronomijo. Prvotno je imel daljnogled azimutno postavitvev, Kunaverjev brat pa jo je predelal v ekvatorialno. Terasa je bila blizu prometne ceste, kar je povzročalo močno tresenje daljnogleda. Tudi mestna razsvetljava je neugodno vplivala na opazovanja. Pozneje so teraso še prekrili, tako da tam ni bilo več mogoče opazovati. Daljnogled so nato prepeljali na Astronomsko-geofizikalni observatorij na Golovcu in tam je ostal neuporabljen do danes.

Razen astronomije in višje matematike so A. Krajca zelo zanimali tuji jeziki. Poleg obveznih jezikov, ki so se jih učili v šoli, se je učil skoraj vseh slovanskih in romanskih jezikov, angleščino, madžarščino in celo orientalske jezike. Veliko je potoval. Prepotoval je skoraj vso Evropo. V času, ko je bil župnik v Kranjski gori, se je pomembno boril za slovensko bogoslužje v Beli peči. Skratka, bil je zelo izobražen, dinamičen, odločen in spoštovan človek – tedaj zelo znan Slovenec.

Navedli smo nekaj osnovnih potez o življenju in delu župnika Andreja Krajca, ki ostaja s svojimi daljnogledskimi opazovanji zvezdnega neba trajno zapisan v zgodovino naše astronomije kot pomemben slovenski ljubiteljski astronom, čeprav nam o svojih opazovanjih ni zapustil poročil.

